

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

در امتداد هیرمند

نوشته ایرج سهرامی پور

انتشارات ارسطو

۱۳۹۶

شابک: ۲- ۱۴۰-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۶۶۳۵۲

عنوان و نام پدیدآور: در امتداد هیرمند / نوشته‌ی ایرج شهرامی پور.

مشخصات نشر: مشهد: ارسطو، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۱۳۰ص: مصور. ۱۴/۵×۲۱/۵س.م.

موضوع: رود هیرمند

موضوع: *Helmand River (Afghanistan and Iran)*

موضوع: رود هیرمند — حق آب

ر.ص.م: *Helmand River (Afghanistan and Iran) -- Water right*

موضوع: ایران — مرزها — افغانستان

موضوع: *Iran -- Boundaries -- Afghanistan*

موضوع: افغانستان — مرزها — ایران

موضوع: *Afghanistan -- Boundaries -- Iran*

رده بندی دیویی: ۷۲/۵

رده بندی کنگره: ۳۹۴/۹۵۲/DSR۲۰۷۸

سرشناسه: شهرامی پور، ایرج - ۱۲۰۱ -

وضعیت فهرست نویسی: ف

نام کتاب: در امتداد هیرمند

مؤلف: ایرج شهرامی پور

ناشر: ارسطو (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ، نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه ملاح

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

چاپ: مدیران

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

شابک: ۲- ۱۴۰-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸

تلفن های مرکز پخش: ۳۵۰۹۶۱۴۵ - ۳۵۰۹۶۱۴۶ - ۰۵۱

www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۱	معنی واژه هیرمند
۱۱	رود هیرمند
۱۳	رود هیرمند در منابع کهن
۱۵	سرچشمه هیرمند
۱۶	آرامگاه هیرمند
۱۷	پیشینه تاریخی هیرمند
۱۹	سدها و بندهای معروف هیرمند
۲۱	سد کجکی
۲۲	بند کمال خان
۲۳	رود پریان (رود مشترک)
۲۵	کانال شیردل
۲۵	کانال گلگیر
۲۶	رود سیستان
۲۸	هیرمند در ایران

- ۳۰ سدّ جرّیکه (jarrike-a)
- ۳۲ چاه نیمه ها
- ۳۴ کانال چاه نیمه چهارم
- ۳۵ کانال کفتارگی (kaftargi)
- ۳۷ تأمین آب شهر زاهدان
- ۳۸ سدّ کهک (kohak)
- ۴۰ کانال حسن (hasanak)
- ۴۲ سرریز خستّی
- ۴۴ سدّ زهک
- ۴۷ کانال شهر
- ۴۹ کانال طاهری
- ۵۱ لَخْشَک
- ۵۳ سدّ سیستان
- ۵۶ رود شيله
- ۵۷ ویژگی های شيله
- ۵۹ هامون
- ۶۱ هامون هیرمند
- ۶۲ هامون صابوری
- ۶۳ هامون پوزک
- ۶۵ نام های دریاچه هامون
- ۶۵ حوضه آبریز هامون

۶۶	 هامون در ادبیات و اسطوره شناسی
۶۷	 توصیف سوشیانت
۶۸	 نقش هیرمند در پیدایش تمدن‌های بزرگ
۶۸	 تمدن‌های کهنی که در امتداد هیرمند شکل گرفته‌اند
۶۹	 زاهدان کهنه
۷۲	 نام شهرستان (دشت باباجی)
۷۵	 دهانه غلامان
۸۰	 کوه خواب
۸۳	 شهر سوخته
۸۶	 پوشش گیاهی سواحل هیرمند
۸۸	 پوشش گیاهی دریاچه هامون
۸۹	 آبزیان رودخانه هیرمند و هامون
۸۹	 ماهی انجک (anjak)
۹۰	 ماهی سفید زابلی (شیزوتراکس)
۹۱	 ماهی کپور
۹۲	 ماهی طوفان (بیگ هد)
۹۱	 ماهی کپور نقره‌ای (فیتوفاگ)
۹۴	 ماهی آمور
۹۴	 مارماهی
۹۵	 ماهی چُلُک (chollok) (یا گرگک gargak)
۹۶	 ماهیگیری
۹۷	 ماهیگیری با بوک (book)

..... ماهیگیری بالر (lar)	۱۰۰
..... ماهیگیری باورزنک (varzanak)	۱۰۱
..... وضعیت پرندگان در هیرمند و هامون	۱۰۳
..... وضعیت زیست بوم چاه نیمه ها	۱۰۶
..... بازی های آبی رایج در کرانه های هیرمند	۱۰۸
..... نیاک بازی (nimalak bazi)	۱۰۹
..... لگوشته (lagus to')	۱۱۱
..... تأثیر خشکسالی در ماهیان هیرمند و هامون	۱۱۲
..... پیامدهای خشکسالی هامون در نزار نشینان	۱۱۴
..... دامداری در کناره های هیرمند و هامون	۱۱۵
..... صنایعی که با خشکی هیرمند و هامون در حال از بین رفتن هستند ...	۱۱۶
..... توتن سازی (tuten)	۱۱۷
..... پرده بافی	۱۱۹
..... چتر بافی (chappar)	۱۲۰
..... جارو بافی	۱۲۳
..... پیامدهای خشکسالی در کل سیستان	۱۲۵
..... آثار دیگر نویسنده	۱۲۷
..... منابع و مآخذ	۱۲۸

به نام خداوندانای راز

مقدمه

رودخانه هیرمند یکی از رودخانه‌های مهم آسیاست که از کوه‌های بابای افغانستان سرچشمه گرفته و پس از طی مسافتی ۱۱۰۰ کیلومتری به دریاچه هامون می‌ریزد.

این رودخانه هزاران سال است که با این حیات بخش خود روح زندگی را در کالبد ساکنین سواحل خود و هامون زنده نگه داشته است. تمدن‌های کهنی به واسطه این رودخانه شکل گرفته‌اند که تعدادی از آنان جزء پیشرفته‌ترین شهرهای باستانی جهان محسوب می‌شوند.

تا قبل از جدایی افغانستان از ایران مشکلات کنونی آبرسانی و آب دهی هیرمند به سیستان و دریاچه هامون وجود نداشت. پس از تقسیم مرزهای جغرافیایی جدید و شکل‌گیری افغانستان، علی‌رغم موافقت‌نامه‌های متعدد میان دو کشور، افغان‌ها تمایل زیادی به پایبندی به موافقت‌نامه‌های آبی نشان نداده‌اند و با ساختن بندها و سدهای بزرگی همچون سد کجکی و بند کمال خان، همچنین اقدامات دیگر، باعث شده‌اند تا رودخانه هیرمند آبی برای

رساندن به تالاب هامون که یکی از بزرگ ترین تالاب های آب شیرین جهان است نداشته باشد.

کتاب پیش رو علاوه بر نگاهی مختصر به سرچشمه و حوضه آبریز هیرمند، سری بر تاریخچه حقابه ایران از این رودخانه و پیامدهای خشکسالی بر ساحل نشین هیرمند و هامون دارد. در این میان به اقتضای سخن، سدها، بندها، کانال ها، آرسا، صنایع دستی و سنتی وابسته به آب، بازی های محلی آبی و فراخور سبب بیان شده است.

در پایان از آقای مهرداد یگی ساکن زهک، که شرح مفصلی از انواع ماهیان رودخانه را بیان نموده اند و همچنین آقای فردین شهرامی پور که در تهیه مطالب و تصاویر بنده را همراهی کرده اند تقدیر و تشکر می کنم.

امیدوارم کتاب پیش رو مورد قبول علاقه مندان به هیرمند و هامون قرار گیرد.

ایرج شهرامی پور

اردیبهشت ۱۳۹۶